

ראיון עם כבוד הרב דב ליאור

רבה של קרית ארבע - חברון

מראיין: עו"ד שלום אטלי

לפני כעשר שנים, מועמדותו של כבוד הרב לביה"ד הרבני הגדול לערעורים נחסמה בגלל השקפותיו. היום, ישנם אנשים, שדורשים למנות שופטים דתיים, ערביים, בנימוק שצריך לאזן את "השקפת עולמו" של בית המשפט. האם יש מקום להתחשב בדעותיו, השקפותיו של שופט, של דיין, או שזה דבר פסול?

לכאורה, בכל מערכת משפט, אם השופט ישר והוא פוסק לפי החוקים, אז באמת השקפת עולמו אינה צריכה להשפיע על פסיקתו. אך, באמת ישנה פסיקה שהיא כן מושפעת מהשקפת עולמו של האדם. הרבה תחומים תלויים בשיקול דעת של השופט. לדוגמה, האם לומר הלל והודאה ביום העצמאות או לא, זה תלוי בהשקפתו של אדם, איך הוא מסתכל על מדינת ישראל. האם הוא רואה בה מפעל אלוקי בדורנו למרות כל התופעות השליליות או, האם הוא מסכים עם אותם חוגים, שאומרים שזה מעשה שטן ושוללים את המדינה לגמרי. ברור שהפסיקה פה, האם לברך או לא לברך, אם להודות או לא להודות, היא תוצאה מהסתכלות ומהשקפת עולם. אין ספק שפסיקתו של האדם בנושאים מסוימים היא תלויה בהשקפת עולמו. ולכן יש הצדקה למנוי שופטים בהתאם לחתך החברתי, שופטים שייצגו את הדעות השונות בחברה הישראלית, ובכך תאוזן פסיקתו של בית המשפט. וזה כמובן כולל מינוי שופטים דתיים לבית המשפט העליון.

האם ההלכה מתירה בכלל לשומרי תורה ומצוות לכהן כשופטים במערכת משפט חילונית?

יש להבחין בין התחום שבין אדם לחברו לבין התחום הציבורי. בנושאים ציבוריים, הרי אנחנו פוסקים שדינא דמלכותא דינא. כלומר, מה שמדינת ישראל, באמצעות הכנסת, חוקקת חוקים להשתית חיי חברה, לתועלת הציבור, כגון ענייני מסים, שכנים, תעבורה, דיני תכנון, כל הדברים האלה מחייבים גם לפי דין תורה. הרי ברור שבתחום זה, גם אנשים שומרי תורה ומצוות מחויבים, ואדם דתי יוכל לכהן כשופט במערכת המשפטית החילונית.

בתחום המשפט הציבורי, כמו שהדין המהותי מחייב, גם סדרי הדין מחייבים. על כן, למשל, כאשר אדם עבר על חוקי התנועה, בנה שלא עפ"י חוק, השתמט מתשלום מס או שהוא אריק מהצבא, ניתן יהיה להרשיע את העבריין עפ"י עד, למרות שעד כזה פסול לפי החושן משפט.

דוגמה אחרת: לפי משפטי התורה שלנו, על גרמא (נזק עקיף) לא מחייבים. למדינה יש סמכות, לצורך תיקון החברה, לחייב גם על גרמא. מהנדס בנה בית לא תקין ולאחר מכן הבית קרס וגרם נזקים: יתכן שלפי דין תורה מעשה זה ייחשב כגרמא והמהנדס יהיה פטור. אבל המדינה, שרואה בזה תיקון חברתי כדי שאנשים יהיו יותר אחראים, תחוקק חוק ספציפי של מהנדסים או כבאים או חשמלאים, לחייב אותם. על פי הכלל של דינא דמלכותא דינא, גם שופט דתי יוכל לחייב את אותו מהנדס.

אך, יש לסייג. אם המדינה תחוקק חוק גורף, שעל כל גרמא חייבים, ברור שהשופט הדתי - וגם אנחנו - לא נהיה מחויבים לחקיקה זו העוקרת את המשפט שלנו.

ישנם גם תחומים מיוחדים שבהם לא חל הכלל של דינא דמלכותא דינא. למשל, דיני הירושה: סדר הירושה נקבע בתורה, ולמדינה אין סמכות לשנותו. בתחום שבין אדם לחברו, בנושאים אזרחיים, יש באמת בעיה לאדם המאמין, המחויב למשפטי התורה, לחושן משפט. למשל, דיני הראיות: הכללים לכשרותו של עד שונים מאלה שבחוק החילוני. הוצאת ממון על פי עדים פסולים מהווה גזל גמור ואסור לנו לקבל אותם דיני ראיות שבחוק. וממילא, שופט דתי לא יוכל לפסוק בעניינים אלה לפי חוק המדינה.

האם כבוד הרב מסכים עם אותם הרבנים, הקובעים כי למערכת המשפט בישראל יש דין של ערכאות של גויים ?

ודאי. גם הרב ישראלי זצ"ל כתב כן, ועוד כמה גדולי ישראל. ברור שבין אדם לחברו, דינה של מערכת המשפט בישראל כערכאות של גויים. ומי שיש לו תביעה אזרחית פרטית, אין לו להזדקק לאותם ערכאות. זה נפסק מפורשות. אך, אני מדגיש: תביעה בין אדם לחברו.

אני שומע מכבוד הרב שבתחום הפלילי למשל, יש למערכת המשפט בישראל סמכות מלאה גם עפ"י דין תורה. ובכל זאת, יש לכבודו טענות קשות נגד אותה מערכת.

ודאי שיש לי טענות. יש הרגשה שקיימת רדיפה של מערכת המשפט נגד ציבור המתנחלים בכלל, ובפרט נגד שומרי תורה ומצוות. היועץ המשפטי לממשלה הקודם הוציא נהלים מיוחדים לתושבי חברון. הם לא כמו אנשים מתל אביב, שם יש חוקים אחרים, ופה רואים ממש שיש התנכלות. בחברון, אין משפחה, אין כמעט ילד שאין להם תיק במשטרה, ותמיד בתחום הביטחון והיחסים שבין יהודים לערבים. לציבור שלנו יש התמרמרות גדולה ולחלק גדול מהציבור אין אימון במערכת. אנחנו גם מאמינים שעיוות הדין של מדינה היא אחת העבירות החמורות, כפי מה שחז"ל אמרו בפרקי אבות: "חרב באה לעולם על עיוות דין". ואין ספק שאחת הסיבות שעם ישראל כל כך סובל משפיכות דמים, היא עיוות הדין שנעשה נגד הציבור שלנו.

כבודו כיהן כדיין בבית דין הרבני בבאר שבע, וודאי שמע על כל הטענות על תפקודו של בית הדין. מה שורש הבעיה? ממה זה נובע?

לצערנו הרב אני חושב שטענות אלו בחלקן באמת צודקות. הדיינים אינם מקבלים הכשרה מתאימה לתפקידם. לוקחים אדם שאמנם למד הרבה שנים בכולל, והוא ודאי ידוע את החומר, אבל אין לו ניסיון בחיים ואינו יודע איך להתמודד עם הבעיות האלה, ומנחיתים אותו תכף למציאות קשה. בשעתו, פניתי בכתב להנהלת בתי הדין והצעתי שדיינים יחויבו, לפני מינויים, לעבור סטג. הרי התמחות מקובלת בכל מערכות המשפט. גם עורך דין עובר סטג, גם שופט לא ימונה אם אין לו ניסיון. בבית הדין זה לא כך, ואני חושב שזו תקנה חשובה.

בנוסף, יש בעיה עם הועדה למינוי דיינים. לצערי הרב, לפעמים יש לאותה ועדה שיקולים לא ענייניים. היא לא בוחרת תמיד את המועמדים הטובים, אלא יש לפעמים לחצים בגלל כל מיני סיבות. זה נורא וזה בעוכרנו. צריכים להודות על החולשה הזו.

נעבור לנושא אחר. כבודו היה בין אותם הרבנים שהוציאו בזמנו פסק הלכה בנושא עקירת ישובים, המתיר לחייל שומר מצוות לסרב פקודה. האם אין בכך לגיטימציה לתופעה החדשה של סרבנות לשרת בשטחים?

אכן, זכיתי להיות מבין אותה קבוצת רבנים. צריך לדעת שאצלנו שמירת תורה ומצוות עומדת מעל הכל. אם המלכות, ולא חשוב אם זו מלכות ישראל או מלכות של עמים אחרים, גוזרת איזו שהיא גזרה נגד תורת ישראל, יש מצבים שאדם חייב למסור את נפשו למען קיום התורה. במדינת ישראל, גם לפי החוק, אי אפשר לכפות על החייל דברים נגד הדת שלו. האם יעלה על הדעת שחייל יציית לפקודת מפקדו, הפוקד עליו להתגלח בשבת בשביל מסדר?

לגבינו, הסגרת חלקי ארץ ישראל בצורה אקטיבית היא איסור של תורה. בתור רבנים נשאלנו על ידי חיילים והיינו צריכים להשיב. התחמקות מלהשיב פירושה מעילה בתפקידנו.

אני משמש גם בתור ראש ישיבת הסדר, ואני תמיד מחנך את התלמידים שלי להישמע לכל פקודת הצבא, למלא אחר כל מה שחייל צריך לעשות, ביעילות ובנאמנות. אבל אם נותנים לו פקודה שהיא בעליל נגד תורת ישראל, איך יתכן שאנחנו נורה לחייל לציית לה, כאילו פקודת מפקד יותר חשובה מציווי תורת משה. לגבי תופעת הסרבנות, זה אינו דומה. ממשלת ישראל החליטה לפעול בדרך מסוימת בשטחי יש"ע. זו החלטה שהתקבלה בצורה דמוקרטית ורוב הציבור החליט לתמוך בה. מי שחולק על מדיניות זו, יש לו זכות במדינה דמוקרטית להביע את התנגדותו בדרך זו או אחרת, להצביע נגד. אבל לסרב לשרת ביש"ע נגד החלטת הרוב, בדברים שתלויים בשיקול דעת, זה ניקרא סירוב פקודה, זה נקרא חתירה נגד הדמוקרטיה. ומעניין שכל אלה שחתמו על אותה עצומה, מן הסתם הם אנשים שדוגלים בדמוקרטיה, והנה כאן הם עוברים בריש גליה על החלטה דמוקרטית. הרוב בכנסת החליט בעד, רוב העם חושב שצריכים היום להשליט סדר ביש"ע, הצבא ממליץ להיות שם, ובא אדם ומחליט, באופן אישי, שהוא לא משרת באיזה שהוא מקום: זו מרידה במלכות, לא יתכן שחייל יחליט איפה הוא כן משרת ואיפה הוא לא משרת.

אותם אנשים פועלים לפי צו מצפונם, ובמה זה שונה מחייל שמסרב למלא אחר פקודה מטעמים דתיים?

מצפון זה משהו אחר: זו הכרעה של שיקול דעת של בני אדם, להבדיל מצו דתי שהוא צו אלוקי, שהוא מעל לכל החוקים, מעל לכל הממשלות, לא משנה אם ממשלת ישראל או ממשלת גויים. כשמדובר על צו דתי, לא שייך לדבר על סירוב פקודה, זה לא סירוב פקודה. אנחנו אומרים שכן חייבם לציית לפקודה, כן חייבם לעשות את מה שהצבא אומר. אלא אם כן, אתה מחייב את החייל לפעול נגד הלכה מפורשת, כגון במעשה אקטיבי של עקירת ישובים. אצלם, זה עניין של שיקול דעת אנושית, ולכן זה סירוב פקודה. אגב, כביכול זה בניגוד להשקפת עולמם: מצד אחד הם מרימים את חשיבות הדמוקרטיה על נס, כלומר שהרוב מחייב, אך כשזה לא נוח להם אז הם מזלזלים בדמוקרטיה. פה זה נקרא סרבנות.

כבוד הרב הזכיר מספר פעמים את נושא הדמוקרטיה. על פי חוק מדינת ישראל, מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית ויהודית. הרב מסכים עם הגדרה זו?

ראשית, ההגדרה צריכה להיות הפוכה: מדינה יהודית ודמוקרטית. הדמוקרטיה היא צורת שלטון, לא ערך בפני עצמו. התורה היא שקובעת לנו מהם הערכים האמיתיים. מה טוב ומה רע, מה צודק, מה ישר. ובדברים אלה, הרוב לא יכול להכריע. בתורה מוזכר: "לא תהיה אחרי רבים להטות", ולכן אם הרוב יחליט להעביר את יום השבת ליום שישי מנימוקים כלכליים, ברור שהחלטה "דמוקרטית" זו לא תחייב אותנו. לא שייך דמוקרטיה נגד התורה. ישנם אנשים הטועים וחושבים שדמוקרטיה היא תחליף לערכים, וזה פשוט לא נכון. כפי שאמרתי לא פעם אחת, אצלנו היהדות קודמת לכל דמוקרטיה או לכל משטר אחר.

השבוע נפתח משפטו של חבר הכנסת בשארה, ובעקבותיו שוב תועלה שאלת מקומו של המיעוט הערבי במדינה יהודית. מה היא עמדת ההלכה?

ראשית, אילו המדינה הייתה מתנהלת עלפי דין תורה, אין לבחור בתושב ערבי לרשות המחוקקת של מדינת ישראל. אני לא אומר, חס ושלום, לפגוע בזכויות הפרטיות של משהו. חובה לשמור על זכויותיו של כל אדם שמציית לחוקי המדינה ומקבל על עצמו את מרותה של ממשלת ישראל. אבל יש לזכור שזו מדינה יהודית, מדינה השייכת קודם כל ליהודים. הזכות לבחור ולהיבחר שייכת ליהודים.

כבוד הרב רוצה למנוע ממיעוט של כמעט מליון וחצי אנשים, זכויות אזרחיות?

מי שלא מקבל מרות ממשלת ישראל והאופי היהודי של מדינת ישראל, אין מקומו בארץ ישראל. אם הוא כן מקבל, מגיעות לו זכויות אבל בתנאים מסוימים, ובכל מקרה לא בשלטון. לפי דין תורה, לנו – היהודים – יש חלק חבל ארץ זו. לערבים יש למעלה מ-20 מדינות. מי שרוצה להיות ערבי לפי הלאומניות שלו, יש לו מספיק מקום לגור. אם הוא רוצה לגור פה, הוא חייב לקבל את התנאים של מדינת היהודים. יינתנו לו זכויות משפטיות, זכויות אזרחיות, מה ששיך לכל אדם באשר הוא אדם. מדינת ישראל לא תימנע מאף בן אדם שנברא בצלם אלוהים את הזכויות שלו, אבל לא זכויות שלטוניות עלינו. אנחנו מקבלים אותו כפרט אבל לא כישות לאומית.

ישנם הרבה אנשים, גם בציבור היהודי, המצדדים במדינה של כל אזרחיה, וגם ממשלת ישראל הנוכחית מתפארת שהיא הממשלה הראשונה שבה מונה שר ערבי.

זו לא גישה נכונה. מדינת ישראל צריכה להיות מדינה של היהודים בלבד. זה המקום היחידי בעולם שיש לנו זכות וחובה לגור בו, אנחנו בבית שלנו וצריכים לפעול ולחיות לפי התנאים שלנו. הערבים יכולים לחיות כאן, אבל מי שרוצה להיות ערבי לאומני, יש לו למעלה מ-20 מדינות שהוא יכול לגור בהן, בתוך האחים שלו, עם הדת שלו והשפה שלו. המקום פה שייך לעם ישראל, ורק לו. וודאי שאין מקום להתפאר ממינוי שר לא יהודי.

רבנים - מגדולי הפוסקים בדורנו – פסקו שמותר להחזיר שטחי ארץ ישראל כשקיים פיקוח נפש. הרב מקבל או שולל רעיון זה ?

לעניות דעתי, זאת היא טעות ביסוד. הרמב"ם כותב בספר המצוות שנצטוונו בכיבוש הארץ. בתקופת הגלות לא יכלנו, לא היה לנו כוח, בדור שלנו יש השגחה אלוקית שהחזירה לנו את הכוח, את היכולת לקיים את המצווה הזו. לפי דין תורה עלינו מוטלת החובה לשחרר את כל חבלי ארצנו. וזה כולל גם מה שהסגירו בסני, ומה שהסגירו מחבלי יש"ע, מאדמות הלאום לידי המחבלים. ברור שמי שוויתר עבר על איסור של תורה.

אני מאמין שכל הייסורים שעם ישראל סובל באים עלינו מפני שאנו ממשיכים את חטא המרגלים של הסגרת ארץ ישראל לידי גויים. אם התורה מצווה עלינו לכבוש, ואין כיבוש ללא מלחמה, אין מקום לשיקול של פיקוח נפש.

הרב קוק כותב שמלחמה דוחה פיקוח נפש. בקיום מצוות ע"י הפרט, פיקוח נפש דוחה את קיום המצווה. למשל, אם יש לנו חולה, חייבים לעשות את כל הטיפול הדרוש כדי להציל נפש אדם: שבת נדחית, יום הכיפורים נידחה. אבל כיבוש ארץ ישראל דוחה פיקוח נפש. כל אלה שתמכו ברעיון הזה טעו בתרתי לרעותא. קודם כל טעו בהלכה, שנית טעו גם בהערכת המצב. רואים היום בעליל שהסגרת שטחי ארץ ישראל לא רק שלא הביאה תועלת, אלא גם הגבירה את הפיגועים בעם ישראל.

עכשיו הרשעים מסתובבים בכל מקום, ולי אין ספק שהמצב ילך ויחמיר עד שממשלת ישראל תאלץ לתקן את העיוות: אנו נצטרך לשחרר מחדש את כל שטחי ארץ ישראל שהסגירו לאויבים ולנקות את הארץ מידי המחבלים. כל זמן שלא יעשו את זה, עם ישראל ימשיך לסבול, לא עלינו. לעניות דעתי זו הערכת המצב הנכונה. נפגשתי עם ראש הממשלה לפני חודשיים. הוא שאל אותי: באמת, אז מה אתה רוצה, שנכנס בחזרה לעזה? אמרתי לו: כן, את עזה אנחנו צריכים, את המחבלים אנחנו לא צריכים, אלה שטחי ארץ ישראל וצריכים לעודד יציאתם של המחבלים, לנקות את הארץ, לא להשאיר אותם פה, אם ישאירו אותם פה, לא יהיה פתרון לבעיה.

הועלתה הצעה ע"י שר האוצר, מר סלון שלום, להעניש משפחות המחבלים, כדי למנוע פיגועים. האם ההלכה מתירה הענשת חפים מפשע, הענשה קולקטיבית?

יש לנו שיטתו של המהר"ל מפראג בספרו "גור אריה". בפרשת "וישלח", הוא אומר שבפעולת גמול מלחמתית, למדינה יש זכות להעניש במה שנקרא עונש קולקטיבי מבלי לחשוש בפגיעה בחפים מפשע. מדינה אחת מתקיפה מדינה שניה, אז המדינה המותקפת מפציצה איזה שהוא עיר במדינה התוקפת, למרות שלאוכלוסייה באותה עיר אין קשר ישיר עם המלחמה. כך המהר"ל מסביר את מלחמתם של בני יעקב, שמעון ולוי, נגד שכם. כל המפרשים שואלים מי התיר להם להחריב את כל שכם. הרי לא מדובר על סתם נוער מתפרע. לרמב"ן יש הסבר אחד, לרמב"ם הסבר אחר, והמהר"ל מסביר שזו פעולת גמול מלחמתית, ובפעולת גמול מלחמתית לא מתחשבים בחפים מפשע. ולכן, לפי דין תורה מותר לממשלת ישראל להעניש עונש קולקטיבי. לדוגמא, אם מוצאים שמישהו מקלקליה בא ושם מטען בראש העין, לא חייבים לחפש מי שביצע את הפיגוע, אלא מותר לממשלה, ואני מדגיש: לממשלה ולא לכל אחד, להעניש עונש קולקטיבי, כגון למנוע מים, חשמל, הגליה, כל מה שהממשלה בתור ממשלה תמצא לנכון.

המסקנה העולה מדברי כבוד הרב היא שלמעשה אין טעם לנהל מו"מ ?

ברור שאין טעם. לעניות דעתי, אין שום פתרון מדיני לסכסוך ישראלי – ערבי, רק פתרון צבאי. אני משוכנע שעם ישראל צריך להכריע בעניין זה, ליטול לעצמו את הכוח להלחם ולנקות את הארץ מידי המחבלים. לא יהיה פתרון אחר.